

TÔ HOÀI

Tấm Cám

Mẹ Tấm, cha Tấm mất đã lâu. Tấm ở với dì ghẻ là mẹ Cám. Cùng là con cái trong nhà, nhưng người dì ghẻ con yêu con ghét này vốn cay nghiệt, độc ác. Tấm phải lặn lội ra làm suốt ngày. Đi chăn trâu, khi về lại phải quảy theo một gông cỏ. Không được thế thì mẹ Cám không cho ăn cơm. Rồi gánh nước, ra ao vớt bèo cái cho lợn, bèo tấm cho vịt. Tối đến, giã gạo. Có đêm khuya, vừa đứng chân cối vừa ngủ gật. Chợt bừng mắt, Tấm lại hối hả, cuống quýt chân tay.

Cái Cám ăn cơm xong ra ao rửa chân, đã lên giường ngủ từ lâu.

Một hôm, dì ghẻ đưa cho Tấm và Cám mỗi đứa một cái giỏ và nói:

- Mấy hôm nay có mưa mới, tôm tép về nhiều. Chúng mày đi hớt mớ tép về làm mắm. Đứa nào mà được đầy giỏ về trước thì Tết này được may cho cái yếm đào.

Nước đầy, tôm tép ngoi lên lao xao. Tấm đã thạo vớt tôm, bắt tép. Chỉ hai bàn tay không mà chốc lát Tấm đã được lưng giỏ, rồi đầy giỏ. Tấm lên bờ ngồi đợi Cám.

Cám quành quàng trên mặt nước, cả buổi chưa được lưng giỏ. Cám chỉ ngồi không suốt ngày, sánh nào được với nét lam làm của Tấm. Giá như người ta, Cám hỏi xin chị, Cám nhờ chị bắt tép hộ em rồi cùng về. Nhưng Cám cũng khoảnh ác chẳng khác mẹ, còn hơn mẹ vì tính ganh ghét.

Cám nói lừa Tấm:

- Đầu chị lấm bùn rồi kìa. Chị phải ra suối tắm, hụp sâu vào, gột cho sạch bùn, kéo về đi chửi đứa ở bẩn.

Tấm để giỏ đầy, lội ra giữa ngòi nước, xuống tắm, vò gỡ tóc kỹ lưỡng. Đến lúc lên bờ, chỉ thấy lặn chiêng cái giỏ không. Cám đã trút hết tép, rồi về từ lúc nào.

Tấm ngồi ôm mặt khóc rưng rức.

Trong chùa có bà Bụt ngồi trên tòa sen. Nghe tiếng Tấm khóc, Bụt bước ra, hỏi:

- Con làm sao mà khóc?

Tấm kể chuyện Cám lấy hết tép, Bụt bảo:

- Con xem trong giỏ còn sót con tép nào không?

Tấm nói:

- Chỉ còn con cá Bống.

Bụt nói:

- Cho Bống về làm bạn với con đây. Cả nhà chẳng ai chơi với con thì có con Bống này. Con về thả Bống xuống giếng. Bữa ăn bớt vài hạt cơm ra cho Bống. Con gọi:

Bống bống. Bang bang.

Lên ăn cơm vàng cơm bạc nhà ta

Chớ ăn cơm hẩm cháo hoa nhà người

Tấm về phải đi ghè đánh một trận đòn đau, vì đi cả buổi lại về giỏ không, chẳng được con tôm con tép nào. Nhưng Tấm đã bị đòn đánh như cơm bữa, mà Tấm cũng quên được ngay, bởi có bạn mới cá Bống xinh xinh quá. Tấm thả Bống xuống giếng nước, Bống ngoác đầu lên, quẫy đuôi chào, rồi mới bơi thong dong.

Mỗi hôm, cơm xong, Tấm lại ra bên miệng giếng.

Mẹ Cám thấy thế sinh nghi, bảo Cám:

- Con Tấm ăn vụng ăn trộm gì của nhà ta mà hôm nào hốc xong nó cũng ra đứng ngoài giếng. Con nhìn xem.

Cám ra nấp sau bụi hoa ngâu. Thấy Tấm rắc cơm xuống giếng rồi vỗ tay mấy cái, gọi nhỏ nhỏ: *Bống bống, bang bang...*

Cám đã nghe đủ, chạy vào mách mẹ. Mẹ nói:

- Chắc là nó nuôi con cá Bống trong giếng.

Hôm sau, đi ghè bảo Tấm:

- Hôm này lúa lên cứng cây rồi, làng không cho chăn trâu đồng gàn, sợ trâu ăn lúa. Con đưa trâu xuống đồng xa, không được chăn đồng nhà mà làng bắt vạ.

Tấm vâng lời, đánh trâu xuống đồng sâu, tận chiều mới về.

Ở nhà, mẹ con Cám đem giỏ cơm nguội ra bờ giếng.

Cám gọi to:

Bống bống. Bang bang.

Lên ăn cơm vàng, cơm bạc...

Cá Bống ở trong giếng nổi lên. Hai mẹ con nhìn mà choáng mắt. Con cá to kèn, đỏ hồng cả mặt nước.

Mẹ Cám lấy ra cái rổ. Mụ chao rổ, vớt được cá bống lên. Trưa hôm ấy, mẹ con mổ bống, nướng thịt ăn hết. Tấm về, cơm xong, ra giếng thả cơm xuống, gọi Bống.

Lòng giếng tối, không nghe tiếng cá Bống đập nước như mọi khi. Cả đêm Tấm khắc khoải, lo lắng, không biết thế nào.

Sáng sớm, Tấm lại ra giếng thả cơm. Gọi mãi chẳng thấy Bống lên. Tấm xuống bờ ao, ngồi khóc.

Bụt ở trong chùa nghe tiếng, bước ra. Bụt bảo:

- Con nín đi. Mẹ con nhà Cám bắt Bống ăn thịt rồi. Nhưng người ác cũng không làm cho Bống chết được.

Bống vẫn là bạn ở với con. Con về tìm xương Bống, bỏ vào cái hũ, chôn xuống chân giường con ngủ.

Tấm bới khắp bếp, đồng củi, không thấy một mẩu xương cá. Nghe trên ổ, con gà mái đứng cong cổ cục tác, cục tác. Để ý kỹ thì nghe ra tiếng ả gà mái đương nói đi nói lại:

Cục tác!

Cho ta nắm thóc

Cục tác!

Cho ta nắm thóc

Ta bới xương cho.

Tấm lấy nắm thóc cho gà. Gà nhặt thóc ăn xong đến đồng rác, bươi ra đám xương cá. Tấm làm như lời Bụt dặn, Tấm bỏ xương Bống vào cái hũ rồi chôn bên chân giường.

Mùa xuân năm ấy, trong thành mở hội to. Các cối xa nô nước về hội, người như nước chảy. Mẹ con Cám sắm sửa đi hội. Di ghè không muốn cho Tấm đi, nói:

- Xong việc nhà thì mới được đi, mày đi sau nhé. Có đầu gạo lẫn thóc, nhặt thóc ra giã thêm gạo, rồi có đi thì về sớm mà thổi cơm. Nghe chưa?

Mẹ con Cám đi rồi. Tấm nhìn cái đầu to, hạt thóc lẫn hạt gạo. Nhặt hết được thóc trong cái đầu ra cũng đến quá trưa, rồi có đi lại phải về sớm, thế thì còn biết mặt mũi hội hè ở đâu.

Ngoài đường, người trảy hội mỗi lúc càng rộn ràng. Tiếng người cười nói xôn xao vào trong cổng. Chốc chốc, nhạc ngựa vang lên rồi xa xa, lại dồn dập vó ngựa phi, khiến Tấm tưởng tượng người đi hội kéo dài, kéo dài mãi không bao giờ ngớt.

Tấm ngồi Tấm khóc.

Ở trên tòa sen ngoài chùa, Bụt bước ra.

Tấm nói:

- Lạy Phật, nhặt được hết thóc ở đầu kia ra thì tan mất hội rồi.

- Con đem cái đầu này ra để vào cái rá đặt giữa sân, chim sẽ xuống nhặt thóc ra rá hộ con.

- Chim ăn mất thóc...

- Không, chim chỉ nhặt thóc giúp con, không mổ mất hạt gạo nào đâu. Con hát mắng chim thế này:

Sé! Sé! Xuống nhặt thóc cho tao

Mày ăn hạt nào thì tao đánh chết.

Tấm bưng cái đầu, cái rá ra giữa sân, ngửa mặt lên gọi chim sẽ như lời Bụt.

Các đàn sẽ ở hốc nhà xung quanh ríu rít bay xuống. Chốc lát, còn lại gạo trắng trong đầu, bao nhiêu thóc đã sang cả cái rá. Tấm bưng rá thóc vào cối giã.

Đứng cúi mấy nhát đã xong, đổ ra sàng, đem sảy gạo. Đàn chim sẻ bấy giờ mới bay quanh Tấm nhặt ăn vảy thóc trong bụi cám.

Thế là đã xong hai đấu gạo. Tấm ra soi gương vào vại nước, có ý sửa sang để đi hội. Thấy hai vai áo rách tơi tả mà hằng ngày Tấm không còn lúc nào để ý đến. Áo rách, thì đi hội được sao!

Tấm đứng tựa vại nước, lại khóc tức tưởi.

Bà Bụt hiện ra.

- Con làm sao mà khóc?

- Áo rách thế này mà đi hội sao!

- Chớ lo. Con Bồng vẫn giữ các thứ đẹp cho con đi hội đấy. Vào chân giường, lấy mấy hũ xương Bồng lên.

Tấm nhắc từng hũ đặt trên mặt đất mở nút lá chuối. Trong mỗi hũ này ra một vật kỳ lạ. Một hũ, áo mớ ba, váy lụa, khăn nhiễu tam giang, cái yếm đào với chiếc thắt lưng hoa hiên. Một hũ thò ra mũi đôi giày cườm lông lánh, lầy ướm thừ, vừa chân Tấm như in. Hũ thứ ba, một con ngựa đương rữ bồm, bước ra đến đâu thì cao đến đấy, bằng ngựa thật. Ngựa đứng đập móng lộp cộp, cất cổ hí một hơi dài, như hớn hở bên cạnh cô chủ. Hũ sau cùng là bộ yên cương với vòng nhạc vàng reo xoang xoảng đeo quanh cổ ngựa.

Tấm đẹp như cô tiên sa, ruổi ngựa giữa đám người đi nô nức. Con ngựa quý lúc đi nước kiệu, lúc phóng như bay, phơi phới mà không đụng vào ai. Nhưng một lúc, ngựa qua

quãng lộ, một chiếc giày cườm của Tấm bị trể quai, rơi xuống bùn. Ngựa đương bước nhanh, người thì đông như nêm lườn lướt qua, chẳng trông thấy chiếc giày đâu nữa.

Vào đến giữa đám hội, Tấm xuống ngựa, vất cương lên cành cây trước quán hàng. Tấm mở thắt lưng, buộc chiếc giày còn lại vào trong hầu bao rồi Tấm buông váy che kín hai bàn chân không - thì mọi khi ở nhà, ở ngoài đồng Tấm vẫn đi chân không cả ngày thế.

Tấm vào xem hội.

Đoàn voi ngựa đưa xe vua và quân quan đi hội, phường phố náo nhiệt. Vua ngồi trên lưng voi qua quãng đường lộ trông thấy vật lạ trôi lách trong dòng nước. Cho lính ra xem thì nhặt được một chiếc giày cườm nhưng đỏ thêu màu sắc rực rỡ. Chiếc giày xinh thế kia phải người đẹp nhỏ nhắn lắm mới vừa chân được.

Vua truyền lệnh yết bảng rồi bắc loa loan khắp hội:

- Ai đi vừa chiếc giày cườm thì ra ướm cho nhà vua xem.

Thế là đám hội thêm cuộc vui thử giày cho vua biết mặt, thật huyên náo, rộn rã người chen vào nhìn chiếc giày, rồi thử. Đàn bà, con gái đến chỗ thử giày, đông hơn các đám đánh đu, đám đồ vật...

Cả hai mẹ con Cám cũng vào ướm giày. Chiếc giày nhỏ bé chỉ được nửa gang chân Cám, Cám ịu mặt, quay ra. Mẹ con trông sang bên kia thấy ai như cái Tấm. Cám bảo mẹ:

- Chị Tấm cũng vào thử giày kìa, mẹ nhìn có phải không?

Mẹ Cám bĩu môi:

- Nó đương nhặt thóc ở nhà cơ mà. Mà có đến đây thì cũng...

*Chuông khánh còn chưa ăn ai
Nữa là mảnh chĩnh mảnh chai ngoài đồng.*

Tấm đương đi bên kia thật. Tấm bước vào phủi chân, xỏ chiếc giày vừa khít. Rồi Tấm lấy chiếc giày trong thắt lưng bao ra, đi nốt vào chân bên này. Đôi giày óng ánh chân người đẹp. Hết cái lúc Tấm vừa sắm sửa xong, cưỡi ngựa ra đường trải hội.

Cổ kiệu sơn son thếp vàng được khiêng tới đỗ ngay bãi cỏ trước mặt. Thị nữ cung tần trong cung vua xúm xít đỡ Tấm lên kiệu.

Đứng giữa mọi người thiên hạ, mẹ con Cám trông Tấm rõ ràng bước lên kiệu.

Hai mẹ con nhìn từ đầu chí cuối, mắt thao láo hần hoi mà như mê ngủ, mặt mũi bơ phờ mắt hờn.

Thế là Tấm được tuyển vào cung.

Ở trong cung, Tấm tính đốt ngón tay thấy ngày giỗ cha Tấm sắp tới. Tấm vẫn nhớ. Tấm xin nhà vua cho được trở về làng làm giỗ cha.

Đoàn quân quan rộn rã với nào kiệu, nào ngựa, nào võng rước Tấm về làng. Mẹ con Cám trông thấy Tấm, chạy ra tay bắt mặt mừng, nhưng trong lòng thì đau đớn căm ghét không biết thế nào mà kể.

Chiều đến, quân quan đã trở về trong thành, nhà không còn ai người lạ. Mẹ Cám bảo Tấm:

- Ở nhà xưa nay chỉ có mình con biết trèo bẻ cau. May quá, năm nay buồng cau quý đợi con về mới già quả. Con trèo lên lấy cau xuống thấp hương cho bố con.

Tấm vẫn như cô bé Tấm mọi ngày trước kia cho dì ghê sai bảo. Tấm ngoan ngoãn cởi váy áo cất vào buồng rồi Tấm ra sân thoăn thoắt leo lên cây cau bên bờ ao.

Tấm chợt thấy cây cau nghiêng ngả mạnh. Tấm ngoài cổ xuống, hỏi:

- Dì ơi, sao cây cau rung thế?

Dì đáp:

- Có cái tổ kiến lửa vỡ ra. Dì đập cho kiến khỏi leo lên đốt con.

Nhưng không phải. Đây là mẹ Cám đương dẫn cây cau. Vài nhát, cây đổ. Từ trên cao chót vót, Tấm ngã rơi xuống ao, chết đuối.

Nửa tháng sau, cung tần mỹ nữ lại cùng ngựa xe của vua cho về đón Tấm. Người dì ghê chạy ra bờ ao khóc lóc kể lể cho mọi người nghe chuyện Tấm trèo cây bẻ cau cúng bố, bị tuột tay ngã xuống ao chết thế nào.

Rồi mẹ lấy váy áo và đồ trang sức của Tấm ra mặc cho Cám. Mẹ cùng con đi theo kiệu vào cung. Mẹ thưa với vua: